

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

РСФСР-нің Компартиясының
Тыва республика комитетинин,
Тыва АССР-нің Дээди
Совединин болгаш Министрлер
Чөвүлелинин органы

1990 чыл
август
29
среда
№ 197 (14397)
1925 чылда
түздүрүлгөндү
Өртү 3 кал.

«Чагыдылга-91»

ӨГ-БҮЛЕ КУРУГЛАВАС БОЛЗУН

Эрткен чылдың чагыдылгазы август-ла эгелен турган, а бо чылдың чагыдылга озадан турар, оон чылдагынары номчукчуларга моон мурнунда база дыңнаткан турган. Чуртта тургустунган саазын айтырым-биле холбашкан бергедээшкинер, черле мыңаш нитизи-биле рынок экономикамынче шилчи тура, акша-хөреңгини кая, кайы хире чарыгдатылары ам кымга-даа эскет чокка өрттөз билдингир.

«Чагыдылга-91»-ни кымса хуусаада—ийи-ле ай иштинде чорудары көрдүгөн. Солун, сеткүүлдерини чылда чеже катат үнерини саазында, оон өрткестеринде улуг өскерилгелер болгудан. Манса чүгө республика содуштарынын чигези көрүлгөн. «Шын», «Тувинская правда» солуннар чылда 300 үнү турганында, ам 280 номер парлаттынар. Неделяда алды катан үнү турган болза, беш катан үнү апар. Солундарын бир номерини өрттөз 06 көпөк, чылда чагыдылганы өрттөз 15 рубль 60 көпөк. Кюсистерге хостуг саалдар бир солунун өрттөз чагыдылганында ийи катан улуг болур. Бо сан-түн өскерил болур, ыңчан немей дыңнадыр бис. Даштыкы чурттарыны бижидилгелерге чагыдылга октябрь 1-ден эгелээш, ай төңүзүлдө доостур.

Моон мурнунда бистин республика солуну — «Шын», «Тувинская правда» нити чуртта солун, сеткүүлдерини үндүрүлгезин чаартып доктаатылганы-биле чергелештир мыңаш өскерилгени номчукчуларымыска дыңнадыр тур бис.

Кандыг-даа солун калбак автор активни, хой-ниги корреспонденттерини күжү киржилгези чокка, бүрүн долу утка-шынарлыг кылдыр үнү шыдавас. Ыңчанган бистин солуну-стун номчукчулары хой-ле болур болза, бистин ажылдыксыга дуза болур, амдыралда эки талаларын, ылангызы бунураг депшипте, эде тургусту-чүшкүгүна шалтыктал турар четтестерин акым-биле чугаалаптар кижилер хой болган тудум, солун утка-шынарлыг, чедингир болуру чугаажок. Солунун бодуну чогадыкчы ажылдакчыларынын анаа кирер улуг-хуу-ту чүдөн артык көсү болурун база утпайн турар бис. Солунуна доктаамал номчукчулары «Шынны» бижикчилери болган турар болза дээ болду-биле хүндүлүг номчукчулар силерни «Чагыдылга-91-ге» эң иденкей-лиг киржиринче кыйгырып тур бис.

«Шын» солунуну тиражы эрткен чылды 28 муң ажыг болган, оон мурнунда турганинда ол элээн өзүлдегиле болган харын. Ыңчалза-даа солуну чагыдым ап болурун арга-курлавырлары ам-даа бар, күзөөр болза, оон-даа хой саным кижилер бистин солунуну номчукчулары болду болду деп болду бис. Эрткен чылды «Шынны» чагыдылгазы район айы-биле алыр болза, черде өзүлдегиле болган. Колдуунда элээн нешекилээш. Шагда болза мындыг изилдөө чамдык болдалар база тургудан: «Шынны» чүгө малчынар, көздөдө улуг намызлыг номчу турар. Ийе, бистин солуну-стун малчынар, тараажылар, көздөниң нителденгилээш дээш, өске-даа кижилер номчу турарына өөрүрү бис. Ол дээш солунуну ат-алдары-даа баксыраваан, харын-даа амдыралдын дөмөлдөө бодуну кижилер улам хой номчурун болза, оон солун чүгө ойнап алыр. Шаг мындыг угааалашкын ам өскерил турар деп багыткан болур. Чижиксе алырга найысылал Кызылдан бистин солунуна материалдар чорудуп турар кижилерини саны сөөлүг үдө ыракта өскөн. Көздө-лаа, черле нити нителденгилээш «Шыда» хой-биле бижик, солун арынарнында көсү чөни элэй берген.

Солунун чагыдылганы дүргөн, шынарлыг кылдыр канчаар чорудары деп айтыр редакцияны бөгүн дү-үрүдү турар. Бир талазында чагыдылга өрттөз база улгаткан, солунун үндүрүлгезинде чаа чүүлдер база тыптып келгилээш. Өг-бүлө бюджетинде 15 рубль 60 көпөк улуг чарыгдал болбас-ла ыйнаан, ыңчалза-даа чагыдым алыр солун, сеткүүлү өг-бүлелер планан ап, сүмелчип тура, «Шынны» база оон өрттөш, хамыктын соонда чагыдым алырыныч сонгарлатпайн, арталык-ла болза, дүргөн, чыл хуусаада кылтып алыр болза деп болду турар бис. Чажыт эвес, 1990 чылдың чагыдылганын чартык чылда кылдырганнар ийги чартык чылда солун чок артык болду эвес. Ол кижилеринден түндөк үндүрер болза, чагыдым алкычларыны боттарынга-ла эки болур.

Чогадыкчы болгаш социал айтырылганын шилтирлежиринче чаа организацияга деткимче көргүзүрүнү чугулазын ол демдегилээш. Бажиң ажылдан, өг-бүлени сагузын чогаашымындан алгы, чогаал бижир үе тып ап турары — мадырлыг чорун деп, ол үнелээш, Талантыг хөреженирге бүтү талалыг дуза негеттинги турары илерээш.

Чогадылганын үчтүгү, ону баштарына, санап түнүзөри, ой-шанда отчөт бээр «Союзпечать» ажылдакчыларыга хамаржыры билдингир. Оларын ша-лыктын хөдөлгичтеринден Чагыдылга-91-ни чедилшингир эртер хамаржыры Райондары харылза бедилерин, суурларда харылза салбырлары, оон ажылдакчылары, ылангыч потачылар база бо ажылга чачыл эзунар иденкейлиг киржи келгенер. Оларын ажыл бо уаада база дапкын болуру бижидир.

Хойжу бригадаларда, фермаларда бригадирлер боттарынын малчынары, алычтыны чагыдылга чок артазын дээш сагым салыр укуктурлар.

Чер-черде партия организацияларын, парткомнар моон мурнунда-даа солун, сеткүүлү чагыдылганын организастаарына хой-ниги таралкылар дамчытыр улуг ажылда, чорудуп турганар. Бу уаада ол ажылда база-ла уламчылар апар. Кижилерини ийелги денешини кайы хире болурун чаа билдингир чедип алырыга солуннар, оон иштинде «Шын» база киржилгелер болуру алды. Ыңчанган бистин солуну-стун өске бижидилгелер-биле кады дарык чагыдым алыры силерден диледи-вис. Өг-бүлө саны куруглава болзун!

ЧЫРАА-САЯК ЧЫЛГЫ ДОЗУП...

«Совет Тыва» совхозтун саар бөлери чылар-чылбас оларлап бар чор. Биче-оол Марташ мында улуг чылгычы. Оон мунган малы чыраа-саяк. Чылгычы кижик эмдик малдарны өөредир-даа, экинчи шилчип, тудуп мунар-даа. Оон бо уаада мунган чедер доруг адым оларлап малдар соонче аскынап бар чор.

— Ажылдыкта үүрмек четтестер буза бар. Чамдыкта үш ай дургузунда акша-шалыны албайн бардыр бис. Бистин фермаже сагым салышкын чамдык-тарарлар. Эмдик бөлериң саары беле эвес болду. Саарда малды багалат алыр. Каларчы кижик хайгааран турда, оожум баргаш саар.

РАЙКОМ ПЛЕНУМУ

Партия Барын-Хемчик район комитетинин элечедиг пленуму дүүн болуп өрткөн. СЭН-инин XXVIII съездинин шилтирлерин боттандыр талазы-биле райондун партия организациясында ажыл-херестериниң программасына төлөмдөлүш дугайында айтырымы анаа чугаалашкан.

Партия Барын-Хемчик райкомунун үнөи бирги конференцияны октябрь 5-те чылдыраран доктааткан. Эссе ажылче шилчезин-биле холбаштыр. Б.С. Нурзатты ажылдан хостатам, Моон мурнунда райком секретары турган Спар-голетти чартык райкомунуң бирги секретарына чажыт баддылашынын-биле пленум сонган.

Хундун айтырымына хамаржыры «Тыва даг-дугу» комбинаттын партком секретарынын орданкычы В. Ч. Кужугет, «Хемчиктин сыйдызы» солунунуң редактору В. У. Хонушчу, Ам-Довураа хоорай Совединиң дарганынын орданкычы О. Саая, Аянгагыда партия эге организациясынын секретары С.С. Сурун, «Тыва даг-дугу» комбинаттын чигини директору Г. В. Парамзин болгаш өскелер-даа санал бергенер.

«Тыва даг-дугу» комбинаттын партком секретарынын орданкычы В. Ч. Кужугет, «Хемчиктин сыйдызы» солунунуң редактору В. У. Хонушчу, Ам-Довураа хоорай Совединиң дарганынын орданкычы О. Саая, Аянгагыда партия эге организациясынын секретары С.С. Сурун, «Тыва даг-дугу» комбинаттын чигини директору Г. В. Парамзин болгаш өскелер-даа санал бергенер.

УЕНИН МЕДЭЭЛЕР СУДАЛЫ ДУУН

УЖУРАШКАН

Тыва АССР-нің Дээди Совединиң Даргазы Ч.Д. Б. ОНДАР Тыванын хөрежени чогаалчылар хурээлинини ассоциацияны чөвүлө кечигү-нери-биле журашкан.

«КЫЗЫЛ-ДАГ»—ЧАА КООПЕРАТИВ

Улуг-Хем районда «Ак-Турт» совхозтун Кызыл-Даг салбырын чурттакчыларынын хуралы болган. Анаа кундун айтырымы чугаалашканын дугайын дүүн бистин корреспондентиниң Кодр-оол Оюн редакцияже дыңнаткан.

АМЕРИКАГА АЯН ТУДАР

Хөмөй фестивалдарынын лауреады Чоон-Хемчик районда «Искра» совхозтун ажылчыны Олег Кузур дүүн Москваже ужул чорупкан.

БӨГҮН

ӨӨРЕНИП ЧОРУПКАН

Чурттуң аңгы-аңгы хоорайларында медицина институттарынын ординатуралары-че, билиг бедилер курстарыныч экичлерин өөредип чорудары чачыл болган.

ОНДАР ОХЕМЧИКТИН Фотолары.

— Бир-ле дугаарында, дүжүт кайы хире-даа эвээш болза, ону хоомай-лап черле болбас ийин. Ажаалдаже ындыг хөңгүнү кирер болузувса, ындында-ла чегей дүжүткө чидирин-дир хой болур. Техника, күш четир-дир, ыңчанган бойдустан шаа-биле хайыр-лааны дүжүткө эң эвээш чидирингиле ажаап алыры— кол сорула болуп турар.

— Сан-чугагалар дап апап көрүнерем, Валентин Васильевич.

— Бо чазын 17 муң 723 гектар черге үрезиниң чаш-кан бис. Оон 9 муң 808 гектары үндүр бижээш. Ам дүжүдүн ажаап алыр шө-лувустун хөмчөзү 7 муң 015 гектар апарган. Ажаал-лапты сентибрыны эге хун-неринде чорула бээр боор бис. Даан болуп турарымыс-биле алырга, гектардан на-4,5 центнер дүжүткө алыр боор бис. Ол дээрже 3,5—4 муң тонна тарам-дыр. Үрезинге арттырын алмырдан, күрүнге дүжаарылдан ая-гыда, ол дээрже 60 цент-гер орта үнмээн чылды ты-мылбас мал чөни баша ыш-каныла.

сентябрь 1-ден эгелээри-биле олар бөгүн 29-та Кызылдан айттанышканар.

Билиг бедилериниң ай хуусаалыг курстарына август 30-ден сентябрь 30-ге чедир өөренири-биле Новокузнецк, Иркутск, Киев хоорайларыне 2 траматолог, бир терапевт эмчилер база бөгүн орунче үткүнерин.

Эмнелге албан черлеринде бедик мергежилдиң анык кадрлар немечин турар. Оон чамдык чижектерин көрүлгезин, Республика эмнелгезиниң базазына бо чылды 70 анык эмчи интернатураны эрткеш, дипломнары алганар. Олардан 49 специальти көлөзө районнарыне ажылдаары-биле чоруткан. Артыкнарын Кызылдын эмнелгелеринде быжыккан.

ДААРТА

НАЙЫСЫЛАЛДЫН ШКОЛАЛАРЫНДА

Бо чаа өөредилге чылын-да найысылал Кызылдын школаларына 12051 өөреникчи сентябрь 1-де парта-лар артынга олургулаптар. Хоорайнын школаларына нитизи-биле 56 бирги класс ажыттынар. Анаа 1470 хире уруглар өөренир.

Онозай мындыг чүүлду айттыр болур. Школа бүрүзү интернационалчы составты болурун дээш өөрүш школаларда база (инжээлэрге, № 4, 8, 11, 14) тыва бир-бир бирги класстарны ажылдып турар. Ол бир талазында ол девискээрде чурттап турар тыва уругларга таарымчалыг, чоон.

Орус школаларынын эге класстарына тыва дымды өөредип эгелээр. Туслай программа ажылдап кылдынган.

ЧААНОМ

Тыванын ном үндүрер чери Сергей Ооржактын «Хүрежип өөрөн» деп номун (5 муң эк.) парлап дооскан. Даарта ном магазининче киирер. Өөредилгезин чорудары чачыл болган.

Бистин интервьювус ДУЖУТТУ ХООМАЙЛАП БОЛБАС

Бистин чуртувус нитизи-биле бо чылдын рекордтук дүжүтү ажаап ап турза-даа, Тыва республика, оон иштинде Улуг-Хем район, өршөз билбес кайдаашкына таварышкан. Тараа шөддерин чартындан хой кезин үндүр бижиттинген. Ыңчалза-даа артык шөдөр эвээш-биле-даа болза дүжүткө бээр. Ону канчаар ажаап алыр деп турары? Манса хамаржыры айтырылганы бистин корреспондентиниң АУК-түң кол агроному В. В. Хангаевке салган.

— Районуңа сизинге хергелес 23065 тонна чүве. Оон ачтал 11616 тонназын ажаап алырын манай турар бис. Сеняж биле силосту хергелеттинип турарындан 5,6 катан эвээшты алыр бис. Тарааның дүжүтү эвээш болганда, оон савазы база чер албас деп чүве билдин-гир. 20 муң тонна хире савазынын орунунга чүгө 5 муң кирени курлавырлап алыр бис. Эскээр чугаалаарга, мал чөмөчөрүнү чүгө чартык кезиниң белет-кеп ап шылаар бис.

— Бо берге байдалдан кандыг арга-биле уштукчү болуру?

— Чангыс аргаланыр чүүлүсү — нормолектериниң ажылды экичтерини боттандырып мал 100 хуу кылдыр чиирин чедип алыр херек. Оон аңгыда Иркутск, Красноярск, Кемерово, Новосибирск, Иркутск, Новосибирск, Тюмень хоорайлардан.

— Бисте бар 102 комбайнын чартындан бичиле хой кезин ажаалдага беле деп санаткынып турар. Артың кезектер тымылбазы— хоочураан аары болгай. Бо чылдын база-ла ремейлер, аккумуляторлар тымылбайн тур. Тараа өөртен машинеларына чорудур орунтары амга чедир онгул чыгыла хөвөөр. Дедиң ажыл-аңгыны айтырылганы чедир шилтирелтишимзин. Тываның стандартташкын болгаш метрология төвү шимчөөсүн турарында Шанчыда 50 тонназын денгезин салыр онгар ийи чыл дургузунда анаа чылдар. Дүжүткө эвээш болурунга

Улуг-Хем район бо чылды нарын байдалга таварышканы билдингир-дир. Кол агроном дүжүткө иделгели Шанчы салбыры-биле холбаш орза-даа, ылан-ла ол салбырда дүжүт ажаалдагына белеткек чегей болуп турар. Чоокта чаа ажылдагы кирген тараа кургадыкчылары ажылда-вастан, тараа шылаар складтын дээринин хат се шапш алган. Шан эргелекчи Вячеслав Себенин чуга-тазы-биле алмыр, сеткеге чорудар дээрже материал чөп, Тараа арылгар 5, чүдүрер 3 машина септеттинген-ла болза, ремейлер чедипсе. Бактын кырынга бак нешекен дээш ышкыш, 200 гектар черге тараан рапсты Сали далайын суу күлдүргөн, алгаш барган.

Сөөлүг чаетын хунер ажааланы сонгаралдын бар чорур. Артың үениң дургузунда хамык четтестериниң дары чылдылары негеттинип келген-дир.

Александр ХЕРТЕК.

Чаа өөредилге чылынга уткуштур

ШКОЛАЛАР, ИНТЕРНАТТАР, САДИКТЕР БЕЛЕН БЕ?

Удуг-Хем районда 16 школага 9-унун чаа өөредилге чылынга белеткени экти...

Бисте капитал септелге беши дуза чедирип шыда- багышкылар бар...

Бердешкиннерге таварып болур болбай. Кочегарлар догереги шымылга бириктер...

Школарынча чаа өөредилге чылынга бурун белен өвс болганын оларнын акылчыларында...

мөөгү элбек үнген. Варенье болгаш дузаан мөөгүнү белеткериин организаастар...

урус өөредилге кылдын септөө, октябрь айларда- ла школарга калдык чүүлдер...

Башкыларыны август чөвүл хурамына эң дээр септетинге школа, ясли- дин интернат үнеледи ап...

Келер өөредилге чылында районун 8 школагына агар эвс, капитал септелге чорудар...

Дээр-оол ДАНЗЫН-ООЛ. Удуг-Хем райунукумуун даргазыныч оралакчысы.

Солунда чуруктуң төөгүзү

Бо чылдың август айына бирги чартында үнген «Красноярский рабочий» солунуна бир номерине...

Валентина Оюнуна элчээ бо чылдың июль 20-де турган. Ынчан омончулар ты...

ЧУРУКТА: Сүт-Хөлдүн киноханын, Тыва АССР-нин культуразынын аддарлы ажалдыкчызы...

Чанчыл суугаар кат-чымис болгаш ногаа культуруларындын делегелгени Кызыл хоорай Советинин күтүсчү комитети...

Бо делегелгени көрүп чораша, эскерген чүвем болза, эртен чыгыт делегелге бо- дарга...

Шанналдар ээлериң тыпкан. Кидизинин архитектору В. Куулар...

дүргөш бирги чериң шаңна- лың Кызылдын аш-чөм салымын коллективте...

«Красноярский рабочий» солунга парламенттин чүдө- лө, энда чуруктардан калдык тунел үндүрүп болу- руу?

Маян-оол ОЮН. «Шымыл» тускал көрр.

ИХИМ НИИ ПАРАЛЛАГА БӨЛҮҮ ДЫННАДЫП ТУР. АВГУСТ 24. Ол хүн 32 яны-бүрү кем-херек үүлдешиниңиң болган...

Доржуайын Торгалыг суур- дун экизеп чыттырган. Когараан кижиниң адазы Н. Доржуай туттурган...

рүүндөн 5474 ТВЗ дугаар- лыг КАМАЗ-5410 автома- шина алдырылган. «Агро- промтранс» наттыжымын...

КАМ экраны. Эрттен июль болгаш июль айларын дүргүзүндө республиканың оруктарында...

ЧАРЛАДДАР БЮРОЗУ. Кызылдың бажың тудар комбинаты даргазына ажалдыкчылары чалап турду...

дизиниң начальниңге, туду- монтаж эргелдериниң кол инженеринге, улут панель бажың тудуунун...

агыянын чер унаастарында чуртталга бажыңарыныч, өскө- даа тудуларыныч, а ол...

КИНО. АВГУСТ 29-ТА. «НАВЫРАЛ»: «И придет тот день» (Индия) 9.30, 11.30, 13.30, 15.30, 17.30, 19.30...

667000 Кызыл хоорай, Красноармейская, 100. РЕДАКТОР В. Ф. ЧАДАМБА. ТЕЛЕФОННАРЫ: редактор - 3-43-34, корректоры - 3-33-41, 3-34-26, 3-34-27, 3-34-28, 3-34-29, 3-34-30, 3-34-31, 3-34-32, 3-34-33, 3-34-34, 3-34-35, 3-34-36, 3-34-37, 3-34-38, 3-34-39, 3-34-40, 3-34-41, 3-34-42, 3-34-43, 3-34-44, 3-34-45, 3-34-46, 3-34-47, 3-34-48, 3-34-49, 3-34-50, 3-34-51, 3-34-52, 3-34-53, 3-34-54, 3-34-55, 3-34-56, 3-34-57, 3-34-58, 3-34-59, 3-34-60, 3-34-61, 3-34-62, 3-34-63, 3-34-64, 3-34-65, 3-34-66, 3-34-67, 3-34-68, 3-34-69, 3-34-70, 3-34-71, 3-34-72, 3-34-73, 3-34-74, 3-34-75, 3-34-76, 3-34-77, 3-34-78, 3-34-79, 3-34-80, 3-34-81, 3-34-82, 3-34-83, 3-34-84, 3-34-85, 3-34-86, 3-34-87, 3-34-88, 3-34-89, 3-34-90, 3-34-91, 3-34-92, 3-34-93, 3-34-94, 3-34-95, 3-34-96, 3-34-97, 3-34-98, 3-34-99, 3-34-100.